Hrvatski dječji religijski časopisi

Zorović, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:095045

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SARA ZOROVIĆ

HRVATSKI DJEČJI RELIGIJSKI ČASOPISI

Završni rad

Pula, svibanj, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SARA ZOROVIĆ

HRVATSKI DJEČJI RELIGIJSKI ČASOPISI

Završni rad

JMBAG: 0303005619, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Dječja književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: doc. dr. sc. Kristina Riman

Pula, svibanj, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Sara Zorović, kandidat za prvostupnika Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, svibanj, 2018. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Sara Zorović dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „ Hrvatski dječji religijski časopisi“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 28. svibnja 2018. godine

Potpis

_____

SADRŽAJ

1. UVOD……1
2. DJEČJI ČASOPISI……..….2
2.1. Hrvatski dječji časopisi……3
3. DOPRINOS DJEČJIH ČASOPISA RAZVOJU HRVATSKE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI…….……7
3.1. Cenzura i anonimnost u hrvatskoj dječjoj književnosti……...9
3.2. Nabožna hrvatska dječja književnost……...11
4. HRVATSKI DJEČJI RELIGIJSKI ČASOPISI……...13
4.1. Anđeo Čuvar……14
4.1.1. Urednici Anđela Čuvara……..16
4.1.2. Rubrike u Anđelu Čuvaru……17
4.2. Proljetno cvijeće……19
4.3.Mladost……20
4.4. Haaviv – proljeće……..21
4.5. Crnče……..22
4.6. Vrtić……23
4.7. Mali koncil – Mak……..24
4.7.1. Rubrike u Mak – u……26
5. ZAKLJUČAK……..28
6. LITERATURA……29
SAŽETAK……...31
SUMMARY……32

1. UVOD

Tema ovoga rada je prikaz dječjih religijskih časopisa u Hrvatskoj. Rad je podijeljen u tri dijela. Prvi dio rada govori općenito o dječjim časopisima i prikazuje podjelu hrvatskih dječjih časopisa, drugi dio govori o važnosti dječjih časopisa za razvoj hrvatske dječje književnosti, dok treći dio rada predstavlja hrvatske dječje religijske časopise koji su izlazili u prošlosti ili izlaze i danas.

Dječji časopisi vrsta su publikacije koja djeci nudi različite sadržaje prilagođene njihovom uzrastu. Oni omogućuju djeci stjecanje novih znanja i vještina putem zanimljivih i zabavnih rubrika. Hrvatski dječji časopisi u 19. stoljeću bili su od velike važnosti zbog razvoja hrvatske dječje književnosti, te su ujedno u to vrijeme bili jedina literatura namijenjena djeci. Časopisi su okupljali veliki broj pisaca koji su željeli pisati za djecu i objavljivali su njihove tekstove. Također časopisi su objavljivali i velik broj prijevoda i prerada tekstova iz stranih književnosti. Dječja je književnost često bila izložena cenzuri te su se zbog toga mnogi tekstovi izostavljali kako ne bi loše utjecali na djecu. Zbog nedostatka dječjih religioznih časopisa u vrijeme pojave prvih dječjih časopisa, u njima su se mogli naći razni nabožni tekstovi koji su imali važnu ulogu u promicanju vjerskih osjećaja kod djece.

Prvi hrvatski dječji religijski časopisi tiskaju se tek u 20. stoljeću kada su osigurani uvjeti za to. Značajni su po tome što na svojim razbibrižnim stranicama djeca usvajaju vjerske sadržaje. U nastavku rada slijedi prikaz ovih hrvatskih dječjih religijskih časopisa: „Anđeo čuvar“, „Proljetno cvijeće“, „Mladost“, „Haaviv-proljeće“, „Crnče“, „Vrtić“ i „Mali koncil - Mak“.

2. DJEČJI ČASOPISI

Časopisi su vrsta serijske publikacije koji izlaze periodično, a mogu biti mjesečnici, dvomjesečnici, tromjesečnici, polugodišnjaci i godišnjaci (Hrvatska enciklopedija, 2017). Postoje časopisi koji su namijenjeni odraslima i časopisi namijenjeni djeci. Časopisi za odrasle sadrže tekstove vezane za sport, politiku, modu, umjetnost i slične teme, dok su časopisi za djecu pisani na takav način da su prilagođeni dječjem uzrastu i bogati su sadržajima koji su djeci zanimljiva.

Postoji više vrsta dječjih časopisa koji se razlikuju po tome za što su namijenjeni. To su dječji časopisi koji su namijenjeni zabavi, časopisi namijenjeni dopuni školskog gradiva, časopisi za mladež koji nude informacije iz svih područja ljudske djelatnosti, znanosti, kulture i služe intelektualnom i emocionalnom sazrijevanju, te časopisi za odrasle koji se bave temama odgoja, obrazovanja, znanosti, kulture i roditeljstva (Javor, 2010). Sadržaj dječjih časopisa formiran je na način da djeci bude zanimljiv i da je prilagođen njihovom uzrastu, tako što je namijenjen određenom godištu djeteta. Dječji su časopisi bogati raznim edukativnim, likovnim, književnim i zabavnim sadržajima, poput poučnih priča, pjesmica, stripova, zagonetka kao i mnogim drugim rubrikama kroz koje se djeci nude nova znanja.

Danas na tržištu postoji mnogo vrsta dječjih časopisa poput „Modre laste“, „Prvog izbora“, „Radosti“, „Smiba“ i „Mog planeta“ s kojima se djeca upoznaju u školama i koji se koriste kao dopuna u nastavi. Osim navedenih časopisa postoje i komercijalni časopisi kao što su „Dječji klub“, „Disney i mi“, „Dora istražuje“, „ 24 sata junior“, „Engleski kroz igru i zabavu“, „Luna“ i mnogi drugi koji se mogu kupiti samostalno. Svojim se sadržajem i tematikom razlikuju, te se na taj način djetetu daje mogućnost biranja onoga što želi čitati. Roditelje bi trebalo motivirati na kupnju dječjih časopisa kako bi zajedno s djecom čitali te tako razvili čitalačke navike kod djece, ali i proširivali njihovo znanje. Sve je češća pojava elektroničkih dječjih časopisa koji mogu biti inačice postojećih tiskanih časopisa ili elektroničke publikacije koje su nam dostupne preko interneta.

2.1. Hrvatski dječji časopisi

Prvi hrvatski dječji časopisi javljaju se tek u drugoj polovini 19. stoljeća. Razlog tome je što hrvatska dječja književnost nastaje početkom 19. stoljeća, relativno kasno s obzirom na druge europske zemlje. Početak dječje književnosti karakteriziran je manjkom dječjih knjiga. Mnogi pisci koji do tada nisu pisali za djecu i učitelji bili su svjesni potrebe za dječjim časopisom. Njihovi pokretači, autori i urednici bili su učitelji koji su djeci željeli pružiti primjereno štivo i koje će koristiti u školama kao pomoć u nastavi. Veliki dio hrvatske dječje književnosti objavljen je u dječjim časopisima zbog čega oni imaju važnu ulogu u razvoju hrvatskih književnih tekstova za djecu. Časopisi „Bosiljak“, „Smilje“ i „Bršljan“ prvi su časopisi u kojima su se objavljivala djela namijenjena djeci, ali i onima koji su bili u dodiru s njima. Urednici časopisa su bili ti koji su birali tekstove i autore koji će objavljivati u njihovim časopisima. Stoga su stavovi i mišljenje autora te naklonost prema određenim piscima bili presudni za prikazivanje hrvatske dječje književnosti (Majhut, 2015).

Urednik Ivan Filipović 1864. godine pokreće prvi hrvatski dječji časopis „Bosiljak“. Prestaje se izdavati 1868. godine. Časopis je bio namijenjen djeci, mladeži, ali i odraslima. Bio je najmanje dječji časopis zbog toga što je objavljivao jako malo tekstova i priloga namijenjenih djeci. Filipović je nastojao raditi list za sve generacije, s pomoću kojeg je istodobno mogao odgajati mladež i odrasle, ali mu je to ujedno bilo i jamstvo za veći broj i širi krug čitatelja. Filipović je djecu smatrao nositeljima obrazovanja, s obzirom na veliki broj neobrazovanog i nepismenog naroda. Uz pomoć dječjeg čitanja naglas, poticalo se narod na potrebu za školovanjem i obrazovanjem (Pašagić, 2003).

Hrvatski pedagogijsko - književni zbor 1. svibnja 1873. godine pokreće časopis „Smilje“ koji je bio najpoznatiji hrvatski dječji časopis i najdulje je izlazio, sve do 1945. godine. Uređivao ga je Vjekoslav Zaboj Marik, pa nakon njega Tomislav Ivkanec (Batinić, 2004).

Samo mjesec dana nakon izlaska časopisa „Smilje“, urednik Ljudevit Tomšić pokreće časopis „Bršljan“. Izlazio je od 1873. do 1903. godine. „Smilje“ i „Bršljan“ poticali su djecu na čitanje, te je na taj način mnogim piscima s kojima su surađivali omogućeno kontinuirano objavljivanje vlastitih tekstova.

Osim „Bosiljka“, „Smilja“ i „Bršljana“ i ostali časopisi pridonijeli su razvoju hrvatske dječje književnosti. U Hrvatskoj se između 1870. i 1914. godine pokreće mnogo novih časopisa za djecu i mladež poput „Zlatnih oraha“ (1870.), „Hrvatske omladine“ (1885.), „Pobratima“ (1891.), „Ljiljana“ (1895.), „Malog dobrotvora“ (1895.), „Vjernog druga“ (1897.), „Anđela čuvara“ (1901.), „Mladog Istrana“ (1906.), „Proljetnog cvijeća“ (1909.), „Mladog Istranina“ (1909.), „Krijesa“ (1909.) i „Milodarki“ (1913.) (Batinić, 2004).

Časopisi „Zlatni orasi“, „Hrvatska omladina“ i „Milodarke“ izlazili su samo godinu dana ili manje. Manje od pet godina izlazili su „Bosiljak“, „Ljiljan“, „Mladi Istran“ i „Proljetno cvijeće“, od pet do deset godina „Mladi Hrvat“ i „Krijes“, a više od deset godina „Smilje“, „Bršljan“, „Pobratim“, „Mali dobrotvor“, „Vjerni drug“ i „Anđeo čuvar“. Većina časopisa koji su izlazili kraće vrijeme imala je u istoj osobi i urednika i nakladnika.

Nakon Prvoga svjetskog rata, u hrvatskim dječjim časopisima mijenja se odnos učitelja prema djeci i dijete je postalo središte interesa. Poticala se aktivnost djece, tražila se njihova suradnja u časopisu, te su se obogaćivale postojeće enigmatske rubrike. Ilustracije za postojeći tekst postaju bogatije i češće, čega u prijašnjim razdobljima nije bilo, te time časopis čine zanimljivijim.

U razdoblju od 1918. do 1945. pojavilo se 37 novih časopisa za djecu i mladež a to su: „Omladina“ (1918.), „Mladost“ (1921.), „Mladi Istranin“ (1922.), “Haaviv-proljeće“ (1922.), „Mladost“ (1922.), „Čarobno vrelo“ (1923.), „Skaut“ (1923.), „Mladi Hrvat“ (1924.), „Dječji vjenčić“ (1926.), „Vesela mladež“ (1926.), „Skaut“ (1927.), „Dječji vjesnik“ (1927.), „Brda i more“ (1927.), „Hrvatski skaut“ (1928.), „Mladi stražar“ (1929.), „Novi skaut“ (1930.), „Mladi radnik“ (1930.), „Mali Istranin“ (1930.), „Mala mladost“ (1930), „Crnče“ (1930.), „Dječje novine“ (1930.), „Vrtić“ (1931.), „Dječje kolo“ (1932.), „Dječje novine“ (1933.), „Podmladak Jadranske straže“ (1933.), „Zoološki vrtić“ (1933.),“Osvit“ (1934.), „Pričalo“ (1936.), „Čarobni sag“ (1938.), „Mladi Hrvat“ (1940.), „Proljeće“ (1940.), „Polet“ (1940.), „Radovan“ (1940.), „Mladi

seljak“ (1940.), „Ustaška uzdanica“ (1941.), „Pionir“ (1942.) i „Naš pionir“ (1944.) (Batinić, 2004). Zbog velike količine časopisa koji se pojavljuju u to vrijeme većina časopisa bilo je neuspješno. Oko 20 časopisa veoma je kratko trajalo, od jednog broja do maksimalno dvije godine.

Nakon pedesetih godina 20. stoljeća u Hrvatskoj se pojavljuju časopisi uz koje su odrasle mnoge generacije. Ti časopisi su: „Radost“ (1951.), „Djeca za djecu“ (1954.), „Modra lasta“ (1960.), „Vjesnikov zabavni Petko“ (1952.), „Horizonta magazin“ (1952.), „Ciciban“ (1952.), „Politikin zabavnik“ (1953.), „Zmaj“ (1954.), „Plavi vjesnik“ (1955.), „Kekec“ (1957.), „Male novine“ (1957.), „Suvremena tehnika“ (1959.), „Mak“ (1963.), „Smib“ (1970.), „Sve oko nas“ (1970.), „Maslačak“ (1975.), „Mali Neven“ (1989.), „Prvi izbor“ (1993.) i „Neven“ (1989.). Časopisi su bili namijenjeni djeci osnovnih škola, ali su se svojim sadržajem nastojali prilagoditi i djeci predškolske dobi. To su bili ilustrirani književni časopisi čije su priče bile prilagođene dječjem uzrastu, nastojalo se djecu informirati i naučiti nečem novom, poticalo se djecu na različite aktivnosti te pokazivalo kako se u određenim životnim situacijama treba ponašati (Batinić, 2004).

Dječjih je časopisa danas sve manje i većina se ovih o kojima je bila riječ ugasila. Manji je broj onih časopisa koji su do danas opstali poput časopisa „Radosti“, „Prvog izbora“, „Smiba“, „Modre laste“ i „Mak-a“. Tijekom godina časopisi su pratili potrebe svojih čitatelja i prilagođavali se njima, te mijenjali i uvodili nove rubrike. Osim u tiskanoj formi, dječje časopise danas je moguće čitati i u elektronskom izdanju što djeca dobro prihvaćaju.

Tekstovi objavljivani u starijim časopisima razlikuju se od onih koji se objavljuju u novije vrijeme. Dječji časopisi koji se javljaju tijekom 19. stoljeća bili su namijenjeni djeci od vrtićke dobi pa sve do srednjoškolskog uzrasta. Većina dječjih časopisa toga vremena objavljivala je tekstove i priloge koji su najmanje bili za djecu, a puno više za mladež i odrasle. Pojedini dječji časopisi uz naslov su navodili upute „ Časopis za mladež“ što je označavalo da je časopis namijenjen za sve koji se ne smatraju odraslima (Pašagić, 2003).

Promjene u vezi koncepcije dječjih časopisa javljaju se u 20. stoljeću kada nastaju novi časopisi koji nisu namijenjeni svim generacijama već su pisani za određenu dobnu skupinu, što je na časopisima i točno naznačeno. Premda su neki

časopisi pisani na način da sadržajem mogu zadovoljiti i širu dobnu skupinu,prvi dječji časopisi bili su pisani na način tako što je u fokusu bilo dječje obrazovanje i odgoj. U suvremenim časopisima mijenja se stav prema djetetu, te su oni pretežito zabavnog karaktera, iako i oni sadrže potrebne sadržaje kroz koje djeca uče.

3. DOPRINOS DJEČJIH ČASOPISA RAZVOJU HRVATSKE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

Početkom 19. stoljeća dječjih knjiga nije bilo, te su djeca bila prisiljena čitati ono što su čitali i odrasli. Većina je djece u to doba čitala hrvatske pučke knjige. Ona koja su dolazila iz imućnijih obitelji imali su prilike čitati dječje knjige na stranim jezicima, s obzirom da su to bile jedine knjige do kraja 19. stoljeća. Tek u 1880. – ima i na hrvatskom se području počinju tiskati knjige poput slikovnica i ilustriranih knjiga koje su se mogle smatrati dječjim knjigama. Međutim djeca iz siromašnijih obitelji te si knjige nisu mogla priuštiti pa su i dalje čitala knjige koje nisu za njih.

Pojava prvih časopisa od 1860. – tih godina veoma je značajna zbog toga što okuplja veliki broj pisaca koji nisu bili dječji pisci ali zbog manjka dječjih pisaca počinju pisati za djecu. Sredinom 19. stoljeća kada se javlja svijest o potrebi pisanja za djecu, dječje su knjige bile rijetke. Zbog tog razloga dječji časopisi imaju važnu ulogu jer su stvorili literaturu koja je bila prilagođena djeci i poticali su djecu na čitanje. U to vrijeme izašlo je puno dječjih časopisa od kojih su se jedni prebrzo ugasili, a drugi su izdržali jako dugo. Bez obzira na njihovo trajanje, svaki je časopis bio važan za stvaranje literature za djecu (Batinić, 2004).

Ivan Filipović pokreće časopis „Bosiljak“ s namjerom da hrvatsku publiku upozna s poznatim književnim djelima i autorima. U „Bosiljku“ je bilo objavljeno dosta narodnih priča, pripovijedaka i bajki, premda ih urednik nije birao da budu namijenjene samo djeci. U časopisu je bilo podjednako domaćih i stranih bajki, a prijevodi stranih poznatih djela uglavnom nisu bili označeni kao prijevodi. Kao primjer takve prakse može se navesti primjer u kojem se braća Grimm i Charles Perrault ne pojavljuju kao autori tekstova, priča „Šareni mačak“ prerada je Perraultova „Mačka u čizmama“, ali bez naznake da se radi o obradi. Božena Nemcova objavljuje priče „Jaromil“ i „Šumska vila“ koje se zbog dobre prihvaćenosti objavljuju i u „Smilju“. Časopis je objavljivao povijesne pripovijetke i životopise Nikole Šubić Zrinjskog i Dragutina Rakovca te dva igrokaza koji su prevedeni s talijanskog i češkog jezika (Crnković i Težak, 2002).

Časopis „Smilje“ oko sebe je okupljao veliki broj suradnika poput: Jakova Majnarića, Milana Branda, Josipa Šebečića, Vjenceslava Novaka, Rudolfa Maldinija, Bogumila Tonija, Mijata Crnka, Ljudevita Varjačića, Josipa Milakovića, Jelice Belović, Rikarda Katalinića Jeretova, Franje Bartuša, Vladimira Nazora, Mate Lovraka, Zlatka Špoljara, Ive Kozarčanina i mnogih drugih. Dobre pripovijetke o djevojčicama i dječacima piše Rudolfo Franjin Magjer, a Josip Žerav prevodi dobre pripovijetke s poljskog jezika. Jednostavne i lijepe pripovijetke iz dječjeg života pišu: Davorin Trstenjak, Josipa Radošević, Stjepan Dubin i Jure Turić. Dolaskom Ljudevita Krajačića „Smilje“ napušta prijevode Hofmana, Haufa, Šmida te ih zamjenjuje prijevodima Dostojevskoga, Strindberga, Banga, Gorkoga, Zole, Wildea i drugih.

Časopis „Ljiljan“ kojeg je uređivao Stjepan Širola donosio je pjesme, priče i basne i pripovijetke. Najčešći suradnicu su: Jakov Majnarić, Rudolf Maldini, Jelica Belović, Ljudevit Varjačić i drugi.

Časopis „Dječje kolo“ surađivao je s mnogim dječjim piscima kao što su: Josip Cvrtila, Martin Fuček, Ljubica Godler, Rikard Katalinić Jeretov, Ivo Kozarčanin, Ljudevit Krajačić, Josip Antun Kraljić, Mato Lovrak i Josip Radošević koji su donosili pripovijetke, animalističke priče, bajke, igrokaze i romane poput romana Mate Lovraka „ Doka Bedaković ili sto tisuća na cesti“.

„Dječje novine“ kao književni dječji časopis donosio je animalističke priče, basne, bajke, priče i pripovijetke. Rudolf Maldini objavljivao je basne i priče, a Ivan Turgenjev pripovijetke i priče. Tiskani su „Sebični div“ Oscara Wildea, „Najljepša ruža na svijetu“ Hans Christiana Andersena, te Grimmove bajke „Sedam gavranova“, „Baba Roga“ i „Tri krojača prose kneginju“ (Pašagić, 2003).

Mnoga poznata književna djela koja su objavljena u dječjim časopisima imaju svoju vrijednost koju će zauvijek zadržati i čita ih se i danas, međutim priče koje su se nekada pisale danas više ne privlače dječju publiku. U nedostatku dječjih pisaca, za djecu počinju pisati i odrasli pisci. Njihov način pisanja nije bio u potpunosti prilagođen dječjem, već su pisali za sve generacije. Način pisanja za djecu nekada i danas mnogo se promijenio. Današnji dječji pisci prilagođavaju se dobi djeteta za koju pišu, prate što djecu zanima, što vole i kakve priče najčešće vole čitati.

3.1. Cenzura i anonimnost u hrvatskoj dječjoj književnosti

Dječja je književnost često bila izložena cenzuri, najviše zato da se djecu zaštiti od nerazumljivog ili nedoličnog sadržaja. Pa tako primjerice u hrvatskom prijevodu Grimmove priče o „Pepeljugi“ tijekom 20. stoljeća izostavlja se rečenica u kojoj Pepeljuginim polusestrama golubice na ulazu u crkvu iskljuju svakoj po jedno oko a na izlazu iz crkve svakoj i drugo oko, kaznivši ih za njihovu zlobu i neiskrenost, sljepoćom za čitav život. Nakon Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj dolazi do velikih promjena tako što se iz tekstova izostavljaju svi odlomci koji imaju veze sa religijom pa se primjerice iz djela poput „Robinsona“, „Hajdi“ ili „Hlapića“ brišu takvi odlomci. Na primjer, u djelu „Čudnovate zgode šegrta Hlapića“, Ivane Brlić-Mažuranić izostavlja se rečenica u kojoj Hlapić govori pastirima da je kod Majstora vidio gospodina koji nije vjerovao u Boga (Hamerščak i Zima, 2015).

Crkva je imala veliki utjecaj na usmjeravanje ljudi o tome što će čitati tako što je imala kontrolu nad proizvodnjom knjiga i njezinom podjelom, te su se na meti često znali naći pisci ili knjige koji su negativno kritizirali Crkvu, iznosili neprihvatljivi sadržaj i bili nemoralni. Objavljivala je popise zabranjenih knjiga za koje je smatrala da sadržajem loše utječu na čitatelje. Unatoč zabranama, davala je i preporuke za dobre knjige uz pomoć kojih će se postati bolji vjernik. Nastojala je putem sustava cenzure i preporuka za čitanje oblikovati čitateljske navike vjernika/građana. Velika je pozornost posvećena mladima zbog toga što se smatralo da će oni brže pasti pod utjecaj toga što pročitaju. Mlade se savjetovalo da izbjegavaju nemoralna i društveno neprihvatljiva djela koja bi ih poticala na kršenje pravila religije. Unatoč raznim savjetima i nadzoru proizvodnje i prodaje, zabranjene su knjige ipak bile često čitane (Lakuš, 2013).

Anonimno djelo je djelo u kojem autor nije potpisan ili se autor ne može utvrditi. Takva djela najviše su nastajala u starom i srednjem vijeku a bila su književnog ili vjerskog sadržaja. Karakterizirao ih je veliki broj izdanja, inačica i prijevoda. Autori su svoja djela objavljivali anonimno ili pod pseudonimom. Razlog tome je strah da im karijera neće uspjeti i nisu htjeli da Crkva i vlast zna o kome se radi zbog njihovog velikog utjecala na tisak (Hrvatska enciklopedija, 2017a). Početkom nastajanja hrvatske dječje književnosti anonimnost je bila česta pojava jer se autorstvu nije

pridonosila velika pažnja. Veliki broj priloga koji su objavljivani u hrvatskim dječjim časopisima prije 19. stoljeća nije bio potpisan od strane autora ili je bio potpisan inicijalima. Tadašnji zakon o tisku nije zahtijevao da se mora navesti ime autora te je zbog toga u hrvatskim dječjim časopisima objavljeno mnogo prijevoda i obrada bez potpisa prevoditelja ili priređivača, bez navođenja da se radi o obradi. Anonimni prilozi u časopisima bili su bolje prihvaćeni od potpisanih, budući da ih čitatelji nisu grupirali s obzirom na ime autora. Na kraju 19. stoljeća sve se češće javljaju potpisani tekstovi zbog toga što se ozbiljnije počela shvaćati dječja književnost i važnost autorstva (Hamerščak i Zima 2015).

3.2. Nabožna hrvatska dječja književnost

Dječja književnost nastala je prije svega kao odgojno sredstvo, a jedan od medija preko kojeg su pedagozi slali svoje odgojne poruke svakako su bili časopisi. Dječji religijski časopisi javljaju se tek u 20. stoljeću, pa su se u nedostatku istih, u dječjim časopisima našli razni nabožni tekstovi dječjih književnika. Određeni časopisi koji nastaju u vrijeme 19. stoljeća imali su važnu ulogu u promicanju vjerskih osjećaja kod djece. Osim u časopisima, u raznim književnim djelima osjeća se utjecaj religije. Priče su najčešće vezane za velike crkvene blagdane poput Božića i Uskrsa u kojima se spominju religijske osobe kao što su Isus, Bog, Anđeo i Djevica Marija. Dječji časopisi osim što su svojim tekstovima utjecali na opći odgoj i obrazovanje djece, isto tako utjecali su na njihov vjerski odgoj.

U dječjim časopisima pisci su se djeci najčešće obraćali putem stihova. Pjesama s nabožnom tematikom uvijek je bilo u dječjim časopisima, ali su u vrijeme blagdana one bile učestalije. Najviše takvih stihova objavljivalo se u „Bosiljku“, „Smilju“ i „Bršljanu“. Osim u „Bosiljku“, takve je stihove Ivan Filipović objavljivao i u „Malom tobolcu“ i u „Jagodnjaku“, te povremeno u „Danici horvatskoj, slavonskoj i dalmatinskoj“. Osim stihova, pripovijetke su također bile nabožne tematike, među kojima su poučne pripovijetke bile na prvom mjestu.

U „Bosiljku“ tako nalazimo crticu „Badnja večer“ u kojoj je radnja podjela darova između Danice, djevojčice iz bogatije kuće i siromašne Vjekoslave, čijim se tekstom htjelo pobuditi ljubav prema bližnjem. Urednik Ivan Filipović prevodi nabožnu bajku „Griješna ruka“. Ona govori o majci koja je sinu zabranila da dira vreli lonac, a on je zbog toga udari. Po noći sanja da je ostao bez ruke, da se našao pred Bogom koji je upitao anđele želi li itko preuzeti njegovu krivicu. Jedan anđeo koji je sličio na njegovu majku, preuzima krivicu, a dječak obeća majci da je više neće udariti. Pouka teksta je da treba poštivati roditelje (Hranjec, 2003).

U „Smilju“ urednik Tomislav Ivkanec objavljuje 1898. godine crticu „O Božiću“ koja je bez fabule i bez logičke veze s naslovom, nego se samo htjelo naglasiti da je to božićno doba. Drugi je tekst „Badnjak“ Jekice Belović - Bernadzikowske objavljen 1899. godine koji opisuje zimsku noć, a završetak je tragičan i događa se upravo na Badnju noć.

U „Bršljanu“ pišu poznati autori poput Anice Beluš („San male Anice“) i Vladimira Čačića (crtica „Badnjak“), ali i književnici koji se ubrajaju u „odraslu književnost“ poput Marije Jurić Zagorke koja objavljuje pripovijest „Dogodjaji badnje noći“.

„Radost“ (1960.) je časopis u kojem su se nalazila razna štiva. U vrijeme kada se nisu tiskali nabožni tekstovi, primjerice u prosinačkom broju 1986. godine, nalazili su se ovakvi naslovi: „40 ruža za moju domovinu“, „Partizan“, „Armija naša na straži je svud“. Od prigodnih tekstova mogla se objaviti jedino „Novogodišnja čestitka“. Tek 1990. godine objavljen je tekst o Božiću iz „Zlatnih danaka“ Jagode Truhelke, te pjesma „Božić“ Dragutina Domjanića. Od tada „Radost“ redovito objavljuje prigodne nabožne tekstove koji su vezani uz katoličke blagdane. Zanimljivo je da je „Radost“ kroz zabavan način djecu učilo o običajima i blagdanima. Tako primjerice crtica Doris Jannausch „Kako je sveti Nikola došao na Uskrs“ govori o starcu koji je toliko spor da je umjesto za svetog Nikolu djeci došao za Uskrs. Takvi tekstovi u „Radosti“ imali su značajnu ulogu u afirmiranju nabožnih motiva. I ostali časopisi su slično profilirani poput „Modre laste“ (1954.) i „Smiba“ (1970.), ali sa manje nabožnih tekstova.

Osim dječjih časopisa, mnoga poznata književna djela poznatih autora, na svojima stranicama sadržavala su nabožne motive. Od onih najpoznatijih treba spomenuti: Hans Christiana Andersena („Bajke i druge priče“, „Duh i trgovčić“, „Posljednji biser“, „Anđeo“, „Amajlija“, „Mala sirena“, „Crvene cipelice“, „Djevojčica sa šibicama“), braću Grimm („Pepeljuga“, „Siromah i bogataš“, „Vrijeme života“, „Brat veseljak“, „Marijino dijete“), Boženu Nemcovu („Bakica“), Jagodu Truhelku („Zlatni danci“, „Bogorodičine trešnje“, „Dusi domaćeg ognjišta“), Ivanu Brlić-Mažuranić (crtica „Angelus“, „Polje milosrđa“, „Što je dobro djelo“, crtica „Badnja večer u sirote Kate“, zbirka „ Škola i praznici“, „Šuma Striborova“, „Regoč“, „Bratac Jaglenac i sestrica Rutvica“, te „Kako je Potjeh tražio istinu“) i mnogi drugi koji u svojim tekstovima nisu spominjali riječ „Bog“ ali su širili religijske vrijednosti (Hranjec, 2003).

4. HRVATSKI DJEČJI RELIGIJSKI ČASOPISI

Odnosi Crkve i države kroz povijest često su bili napeti što je stvaralo velike poteškoće. Različiti interesi jedne i druge strane, nemogućnost dogovora, razilaženje u mišljenju oko vjerske slobode i vjerskih zajednica dovodilo je do međusobnog suparništva. Tijekom povijesti crkva i država su potpisivali različite ugovore kako bi se njihovi odnosi poboljšali radi dobrobiti čitave zajednice. Početkom 90-ih, kada se raspala Jugoslavija, sloboda vjere kao dio temeljnih ljudskih prava prihvaćena je u Ustavu i zakonima Republike Hrvatske. Uspostavom diplomatskih odnosa sa Svetom Stolicom, Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj zajamčena je sloboda djelovanja i ispovijedanja vjere u svim područjima života. Katoličkoj je Crkvi omogućena sloboda tiska, što se odnosilo na tiskanje i prodaju knjiga, novina i časopisa. Osim Katoličke Crkve na području RH postoje i druge vjerske zajednice. Sukladno tome Hrvatski Sabor je 4. srpnja 2002. godine donio zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica čime su im omogućena ista prava kao i katoličkoj crkvi (Jakulj, 2015).

Prvi hrvatski dječji religijski časopisi javljaju se tek u 20. stoljeću kada su stvoreni povoljni uvjeti za njihov tisak. Hrvatski dječji religijski časopisi značajni su zbog toga što djeca pomoću njih usvajaju vjerske sadržaje i učvršćuju svoje vjersko znanje. Oni svoje sadržaje prenose djeci na zanimljiv način kroz šale, zagonetke, stripove, priče, molitve, križaljke i mnoge druge. Religijski su časopisi uvijek nastojali ostvariti komunikaciju s djecom, tako što su u raznim rubrikama odgovarali na pitanja koja su im djeca postavljala i pomagali u rješavanju njihovih problema. Također, religijski su časopisi surađivali i sa vjeroučiteljima koji su njihove sadržaje uključivali u nastavne programe, ali i sa svima onima koji su uključeni u odgoj i obrazovanje djece.

4.1. Anđeo Čuvar

„Anđeo Čuvar“ prvenstveno je bio katolički časopis za djecu i mlade, ali su ga i odrasli čitali. To je bio jedini vjerski časopis u prvoj polovini 20. stoljeća, ali su nakon njega počeli izlaziti i ostali vjerski časopisi. Glavni mu je cilj bio potaknuti mlade na čitanje katoličkih časopisa ali i katolički ih odgojiti, čemu je ostao dosljedan od početka do kraja. „Anđeo Čuvar“ je svoje čitatelje poticao na uzajamno poštivanje, suradnju i rad u skupinama. Djeca su u skupinama zajedno učila što je pozitivno utjecalo na njihov razvoj.

Časopis je put izašao 1. listopada 1901. godine, a posljednji put 1944. godine za travanj – svibanj - lipanj. Izlazio je neprekidno pune 43 školske godine, iako je povremeno imao financijskih poteškoća. Bio je namijenjen školskoj djeci i mladima pa je upravo radi toga početak i prestanak njegovog izlaženja pratio školsku godinu. U prvoj godini izlaženja izašao je kao dvotjedni list, a u svim ostalim godinama kao mjesečnik. U situacijama kada su se mijenjali urednici, „Anđeo Čuvar“ izlazio je kao dvobroj i trobroj (Hoblaj, 2005).

Uspješnost ovog časopisa nalazi se u njegovom nazivu koji je biblijskog podrijetla. Čitatelji su smatrali kako ih njihov anđeo čuvar čuva i prati kroz život što potvrđuju riječi urednika: „Osim nebeskog vašeg anđela čuvara kojeg vam je dobri Otac nebeski dao, i koji vas prati od poroda vašeg, imali ste i u ovom listu lijepih članaka i pjesmica, koje su vas na dobro upućivale. Ako želite biti dobri štićenici svoga svetoga anđela čuvara, onda morate ovih praznika: polaziti u nedjelje i blagdane sv. misi; svako jutro i večer Bogu se moliti; svoje roditelje i dobročinitelje slušati; sa braćom i sestrama živjeti u ljubavi; zločeste drugove i grješne igre izbjegavati; dobre knjige čitati i što se učili, ponavljati. Ako ćete ovako sprovesti ove velike praznike, pripravit ćete veliko veselje svomu sv. anđelu čuvaru, svojim roditeljima a i sami ćete biti zadovoljniji“ (Hoblaj, 2005: 164).

„Anđeo Čuvar“ je nastojao pomoći djeci i mladima u njihovom procesu identifikacije tako što ih je poticao na kreativnost crtanjem, scenskim i pismenim izražavanjem. Urednici su se često obraćali djeci putem raznih pedagoških poticaja,

poput onih da će biti sposobniji, kreativniji i uspješniji oni koji budu čitali „Anđela Čuvara“ i koristili se njegovim rubrikama (Hoblaj, 2005).

Časopis je tijekom izlaženja uvijek imao isti naslov, međutim svoje podnaslove je više puta mijenjao. Prvi podnaslov časopisa bio je *„List za hrvatsku katoličku mladež“* koji je izlazio u prekidima u školskim godinama od 1901./1902. do 1909./1910. , od 1913./1914. do 1916./1917. , od 1922./1923. do 1925./1926. Nakon deset godina izlaženja u školskoj godini 1911./1912. mijenja podnaslov *„Vođ hrvatskoj katoličkoj mladeži“*, a u školskim godinama od 1916./1917. do 1919./1920. podnaslov je bio *„Mjesečnik za hrvatsku katoličku mladež“*. Od školske godine 1922./1923. do 1925./1926. podnaslov se mijenja u „List za hrvatsku katoličku mladež“, a nekoliko mjeseci kasnije izlazi sa podnaslovom *„ Ilustrovani mjesečnik za djecu“*, tako da je časopis istodobno imao jedan podnaslov na glavnoj stranici, a drugi na koricama. Podnaslov na koricama se u školskim godinama od 1939./1940. do 1943./1944. promijenio u *„Dječji mjesečnik sa slikama“*. Česte promjene podnaslova bile su povezane sa urednicima, tj. mijenjali su se onda kad i glavni urednici (Batinić,2004).

4.1.1. Urednici i suradnici Anđela Čuvara

Uredništvo „Anđela Čuvara“ nalazilo se u mjestima s poznatim franjevačkim samostanima, poput Koprivnice, Cernika, Iloka, Osijeka, Zagreba i Varaždina. Tijekom 43 godine izlaženja „ Anđela Čuvara“ izmijenilo se mnogo urednika, ali svatko od njih dao je svoj poseban doprinos. Urednici su fili isključivo franjevci, a jedni od glavni urednika bili su: *Mladen Barbarić* (Koprivnica, Cernik, Ilok i Osijek), *Prado Triplat* (Zagreb), *Ferdo Krčmar* (Zagreb), *Klarus Horvat* (Zagreb), *Modesto Martinčić* (Zagreb), *Aleksa Benigar* (Zagreb), *Dioniz Andrašec* (Zagreb), *Lovro Kiš* (Zagreb), *Inocent Zrinski* (Varaždin), *Bonaventura Ćuk* (Zagreb), *Hugolin Maković* (Zagreb), *Đildo Herman* (Zagreb) i *Gabrijel Đurak* (Zagreb) (Hoblaj, 2005). Pokretač i glavni urednik prvih 15 godina bio je franjevac Mladen Barbarić. Na prvoj stranici „Anđela Čuvara“ obratio se svojim čitateljima poistovjećujući se s anđelom čuvarom: „ Drago dijete: Evo i mene do tebe! Ne nosim ti slatka grožđa il šećera možda; ja ti nosim punu torbicu lijepih riječi. Daj me slušaj! Ne ljubi tebe samo brižna majka i dobri otac tvoj, ti si milo i učitelju i kateheti svomu (…). Još je netko, tko te svuda prati, tko te na dobro puti, a od zla brani. To sam ja - tvoj anđeo čuvar (…). Pazi na svaku riječ i dobro si ju zapamti, pa onda kazuj i drugima, osobito kod kuće, ne bi li se i oni okoristili poukom mojom. Mene drži za brata svoga i uvijek imaj na umu, da te svuda prati, da te čuva i ljubi tvoj anđeo čuvar“ (Hoblaj, 2005: 150).

Osim urednika, poseban doprinos časopisu dali su i njegovi suradnici. Velika pažnja posvećena je upravo suradnji s djecom, po čemu je časopis bio poznat. Pratio je mnoge generacije, a nakon njihovog odrastanja, većina njih ostali su i dalje vjerni suradnici. Osim djece, časopis je surađivao i sa učiteljima kojima je pomagao u nastavnim aktivnostima. Značenje suradnika vidi se u tome što su ih urednici često spominjali, a u posebnim prigodama objavljivali su i njihove portrete (Batinić, 2004). Među djecom i mladima nalazili su se suradnici koji su zahvaljujući „Anđelu Čuvaru“ dobili poticaje i iskustva kako bi razvili svoj književno - umjetnički talent. To su bili: Nikola Šop (pjesme: Otac i sinčić, Jajcu - Gradu i Domovini), Aleksa Kokić (Madoni, Jutro na selu, Zvončići i božićne večeri), Nikola Miličević (Veče, Orač u jesensko jutro, Snježak pada), Vinko Kos (Šumska carica, Dušenka) te Josip Buturac (pjesme: Rano u proljeće, Molitva, Molitva Majci Božjoj) (Hoblaj, 2005).

4.1.2. Rubrike u Anđelu Čuvaru

U prvih 15 godišta časopis se temeljio na moralnim pričama i crticama, te nabožnim i domoljubnim pjesmama. Od 16. godišta uvode se nove rubnike kao što su „Veseli kutić“ i „Pošta“. Primjer kako je izgledala rubrika „Pošta“: „**A. Smerda**: Jesenske mi se pjesme sviđaju,jer su, kako ti veliš, „iz tvoje glave“. Samo, na žalost, stigle su prekasno. Neka čekaju drugu, ljepšu jesen! Od šarada najvolim gdje nalazim naše narodno ime, a one „Njemačka“, „Italija“ itd. sakrio sam u koš. Mi smo bogat narod i treba da smo si toga svjesni. Svugdje - i u zagonetkama mora ova silna narodna svijest da provejava naš duh i naše srce. **Beško**: Tvoji su stihovi dragocjeni. Držim da će to svatko priznati. Radi i dalje na lirici. Ti ćeš sa svojim pjesničkim talentom sigurno uspjeti. Dakako, najprije dotjeruj svoje liričke stvarce. Nemoj se odmah baciti na veće forme, drame, tragedije. Istina je! Pozornica je vrhunac pjesnikove stvaralačke snage. I ovaj lovor mnogi mladi talenti promaše, jer bi prerano htjeli da steknu pjesničku slavu. Usavršavaj svoju dragu liriku, jer u tebi se, po mom sudu, krije snažan pjesnički duh. Pazi na lektiru! Čitaj samo najbolje pjesnike! U tebi se krije njihova iskra. Da si mi zdravo, moj dragi pjesniče!“ (Časopis Anđeo Čuvar, 1936: 2).

Časopis je često komunicirao sa čitateljima, tako što im se urednik obraćao u rubrici „Pošta“ govoreći im da šalju svoje radove. Upravo u toj suradnji između urednika i djece tajna je uspjeha ovoga časopisa. Mnogi od te djece nakon odrastanja ostali su i dalje vjerni čitatelji ali i suradnici (Batinić, 2004). „Anđeo Čuvar“ svoje je čitatelje poticao na poštovanje, prihvaćanje i suradnju kroz različite oblike igara, odnosno rada u skupini. Djeci je nudio sadržaje iz stvarnih životnih situacija, odnosno „Božje zapovijedi“ približavao je situacijama koje su bile bliske djeci. Izabrani tekstovi iznosili su istinite situacije u kojima su se djeca mogla prepoznati i razvijati svoje vlastito mišljenje (Hoblaj, 2005).

Prvi notni zapisi „Što je meni sveto“ i „Uspavanka“ pojavljuju se tek u 15. i 16. školskoj godini, a od imena hrvatske glazbe spominju se Kamilo Kolb sa skladbom „O Isuse, spase naš“, Krsto Odak sa „Uspavanka malom Isusu“ i Ivan Kokot sa skladbama „ Grlica“ i „Sretna Nova Godina“ (Hoblaj, 2005).

„Anđeo Čuvar“ je djecu i mlade odgajao za misijski duh tako što je pratio djelovanje misionara i svojim čitateljima prenosio događaje iz misija. Prigodom odlaska jednog od urednika u misije urednik se ovako obratio djeci: „Potaknut velikom ljubavlju Isusovom prema neumrlim dušama i željom za njihovim spasenjem, 5. listopada otišao je vaš dosadašnji urednik Anđela Čuvara, O. Aleksa Benigar u daleku Kinu, da tamo Kinezima propovijeda o dobrom Isusu. Ja znam, da ćete vi žaliti za njim, jer vas je sve vrlo volio i lijepo vam pisao, ali ipak treba da se radujemo, što mu je dragi Isus dao ovaj rijetki poziv“ (Hoblaj, 2005:162).

„Anđeo Čuvar“ je na svojoj 25. obljetnici odlučio među djecom promicati svijest o siromaštvu, te se ovako obratio djeci: „ Osim nebeskog vašeg anđela čuvara kojeg vam je dobri Otac nebeski dao, i koji Vas prati od poroda vašega, imali ste i u ovom listu lijepih članaka i pjesmica, koje su Vas na dobro upućivale. Ako želite biti dobri štićenici svoga svetoga anđela čuvara, onda morate ovih praznika: polaziti u nedjelje i blagdane sv. misi, svako jutro i večer Bogu se moliti, svoje roditelje i dobročinitelje slušati, sa braćom i sestrama živjeti u ljubavi, zločeste drugove i grješne igre izbjegavati, dobre knjige čitati i što ste učili, ponavljati. Ako ćete ovako sprovesti ove velike praznike, pripravit ćete veliko veselje svomu sv. anđelu čuvaru, svojim roditeljima a i sami ćete biti najzadovoljniji“ (Hoblaj, 2005:164).

Sadržaj časopisa, osim spomenutih rubrika, bio je sastavljen od priča, pripovijetka, pjesma, zagonetka (rebusi, homonimi, kriptogrami, stepenice i ostali zabavni sadržaj), a krajem 30 – tih godina pojavljuje se i strip u nastavcima.

4.2. Proljetno cvijeće

„Proljetno cvijeće“ bio je časopis za katoličku žensku mladež koji je bio namijenjen učenicama učiteljskih škola, stručnih i viših pučkih škola. Zadaća mu je bila širenje ideje organiziranja hrvatskih katoličkih učenica i na taj način pomagati hrvatskom katoličkom pokretu.

Prvi broj „Proljetnog cvijeća“ izašao je 1. veljače 1909. godine. Nakon šest brojeva završeno je prvo godište, a drugo je počelo školske godine 1909/1910. Prestao je s izdavanjem 1913. godine. Časopis je tijekom izlaženja uvijek imao isti naslov, međutim svoje podnaslove je mijenjao. Od 1. godišta imao je podnaslov „List katoličke ženske mladeži“, a od 2. do 5. godišta „List hrvatskih katoličkih učenica“.

List je uređivala učiteljica Marija Marošević koja je ujedno i bila urednica većine članaka. Često je kritizirala slab odaziv učenica u stvaranju katoličkih organizacija, što je zapravo očekivala od učiteljskih pripravnica.

Časopis je objavljivao članke o katoličkim organizacijama i radu u njima, objavljivane su pripovijetke i pjesme nepoznatih autora, članci odgojnog karaktera, književne objave i prikazi ali i vijesti iz katoličkog svijeta. Redovite rubrike bile su „Književnost“ u kojoj su se nalazili književne objave i prikazi i „Svaštice“ koja je iznosila vijesti i zanimljivosti iz katoličkog svijeta (Batinić, 2004).

Bio je ozbiljnog karaktera što se može zaključiti po riječima urednice koja poručuje svojim čitateljicama: „Budete li vi od njega tražile samo da vas zabavlja, slabe vam koristi od toga“ (Batinić, 2004: 66).

4.3. Mladost

„Mladost“ je bio časopis za hrvatsku katoličku mladež. U jednom dijelu časopisa nalazili su se sadržaji koji su bili namijenjeni samo za odgoj muške katoličke mladeži, pa uredništvo već u prvom broju objavljuje da za „Mladost“ trebaju znati svi muškarci katoličke vjere. Časopis je poticao osnivanje katoličkih omladinskih prosvjetnih društva koja su trebala postati škole i rasadišta zdrave kršćanske prosvjete.

Prvi broj „Mladosti“ objavljen je 1. svibnja 1921. godine u Zagrebu, a prestao je s objavljivanjem 1934. godine. Časopis je do 3. godišta imao 16 stranica, a nakon toga se proširuje na 24 stranice što donosi ilustracije i raznovrsne sadržaje. Tijekom godina više je puta mijenjao svoj podnaslov. Od 1. do 4. godišta bio je „Glasilo hrvatske katoličke omladine“, od 5. do 9. godišta „List za hrvatsku katoličku omladinu“, od 10. do 12. godišta „Ilustrovani časopis za omladinu“ i od 14. godišta postaje „List za katoličku omladinu“. Od 12. godišta mijenja ime u „Krijes“ i postaje list za niže razrede srednjih škola, radničku i seljačku mladež.

Tijekom 13 godina izlaženja časopisa uređivalo ga je mnogo urednika, a to su: Emerik Čunko, Jeronim Malinar, Mirko Čunko, Pavao Jesih, Avelin Ćepulić, Josip Andrić, Velimir Deželić, Mate Ujević i Ivo Horvat. Urednik Mate Ujević više je pažnje posvećivao poučnim člancima, donosio priloge o Hrvatima izvan domovine i nastojao proširiti skupinu čitatelja stvarajući časopis za mladež i obitelj. Novo lice „Mladosti“ donio je urednik Josip Andrić, koji pokreće prilog „Mala mladost“, namijenjen najmlađima (Batinić, 2004).

4.4. Haaviv - Proljeće

„Haaviv – Proljeće“ bio je židovski dječji list koji je izlazio s namjenom da bude za svu židovsku djecu Kraljevine Jugoslavije. Zadatak mu je bio da odgojno i poučno upozna židovsku djecu sa židovskom prošlošću, religijom, važnim ličnostima, vjerskim obredima, hebrejskim jezikom, blagdanima i običajima (Pašagić, 2003).

Prvi broj časopisa „Haaviv – Proljeće“ izašao je u Zagrebu 1922. godine, a 1941. godine prestaje izlaziti. Tiskala ga je tiskara „Merkur“, a nakladnik je bio savez židovskih omladinskih udruženja u Kraljevini Jugoslaviji.

Urednici su bili dr. Robert Glueckstha l od 1.do 3. godišta i dr. Drago Rosenberg od 4. do 19. godišta. U prvom godištu izašlo je 10 brojeva na 20 stranica, u trećem godištu časopis dobiva ljepši izgled, a od devetog godišta povećao se broj stranica na 32. Naslov časopisa je od početka do kraja izlaženja ostao isti, ali se podnaslov mijenjao. Od 1. do 2. godišta podnaslov je „List jevrejske djece“, a od 3. do 19. godišta „List jevrejske mladeži“ (Batinić, 2004).

Donosio je biblijske priče, legende, povijesne crtice, biografije, putopise, zagonetke, pripovijetke i pjesmice samo židovskih autora jer u njemu poznati hrvatski pisci nisu objavljivali. Od proznih je radova objavljeno preko 150 priča, 9 bajki, oko 120 pripovijedaka, 20 igrokaza, 14 crtica, 1 basna, 8 legendi, 1 mit, 4 pripovijesti, 2 putopisa i 7 životopisa.

Časopis je prolazio kroz uobičajene financijske poteškoće, te je uredništvo pozivalo pretplatnike da redovito plaćanje pretplate. Poticalo ih se i na stvaranje i na pronalazak novih pretplatnika, što je bilo potrebno za redovito izlaženje lista (Pašagić, 2003).

4.5. Crnče

„Crnče“ je bio misijski mjesečnik sa slikama za katoličku mladež, kako je i glasio podnaslov časopisa. Bavio se misijskim temama i misijskim poslanjem crkve. Svrha mu je bila da govori o životu malih crnaca, da odvraća djecu od zla društva, te da ih upućuje u svijet misija (Batinić, 2004).

Časopis „Crnče“ pokrenula je Blažena Marija Terezija koji je izlazio od 1930. do 1942. godine. Izdavalo ga je Društvo sv. Petra Klavera za afričke misije, a jedini urednik za cijelo vrijeme trajanja časopisa bio je Aleksandar Gahs. Časopis je izlazio mjesečno, na 11 različitih jezika. To su bili: hrvatski, slovenski, poljski, češki, francuski, talijanski, španjolski, njemački, engleski, mađarski i katalonski jezik.

Kroz razne rubrike donosio je vijesti iz misija raznih zemalja i pratio djelovanje misionara. U časopisu se govorilo o vlastitim iskustvima misionara, njihovoj međusobnoj povezanosti, o vjerskoj vjernosti i požrtvovnosti (Knežević, 2008).

Priloge inspirirane životom „jadne crne braće iz Afrike“ pisali su hrvatski misionari i misionarke. Čitatelji nisu mogli ostati ravnodušni egzotikom tih priloga, kao ni osjećajem za duhovnom i materijalnom potrebom te djece. Možda su upravo ovi čimbenici bili ključni što je časopis „ Crnče“ izlazio punih 12 godina i što je bio rado čitan (Batinić, 2004).

4.6. Vrtić

Časopis „Vrtić“ bio je ilustrirani mjesečnik za dobru djecu koji je svojim sadržajem nastojao djelovati na vjersku i moralnu svijest djece. Ime i ilustracija na naslovnom listu asociraju na vrtić u kojem sv. Terezija, koja je bila zaštitnica lista, brine o dobroj djeci.

Prvi broj „Vrtića“ izdala je u rujnu 1931. godine Marijina kongregacija djevojaka u Zagrebu. Izlazio je svakog mjeseca, osim srpnja i kolovoza, a za Božić i Uskrs izlazili su dvobroji. Časopis je bio ilustriran i svaki je broj tiskan u drugoj boji. Od šestog godišta časopis je izašao u Sarajevu 1936. godine zbog financijskih poteškoća. Od tada časopis počinje uvrštavati pripovijetke i šale koje nisu isključivo nabožnog karaktera i koje su primjerene dječjem uzrastu. Časopis je prestao izlaziti 1945. godine.

Svećenik Marko Klarić pokreće katolički dječji časopis „Vrtić“. Nakon preseljena časopisa u Sarajevo, od 6. godišta urednik postaje Ivan Pavlinac koji uvodi nove promjene, a od 8. godišta urednik je Ivan Starčević. Od 10. godišta novi urednik časopisa je Franjo Kralik koji moli suradnike da paze na odgojni smjer „Vrtića“, tj. da tekstovi koji se objavljuju ne djeluju štetno i neodgojno na djecu. On na stranice časopisa vraća životopise svetaca, slike svećenika i papa čime časopisu vraća strogo nabožni karakter.

Najvjerniji suradnici časopisa bili su učenici koji osim što pišu, javljaju se i kao ilustratori. Na naslovnicama za ilustracije ističu se slikar Gabrijel Jurkić i književnica Mia Vrkljan.

U rubrikama se moglo naći mnoštvo crtica, dijaloga, igrokaza, pripovijedaka i priča koji su vrlo često bili nepotpisani ili potpisani pseudonimima. Tako se npr. vjerna dugogodišnja suradnica „Vrtića“, Mira Preisler, skrivala iza nadimka „ teta Mira“ (Pašagić, 2003).

„Vrtić“ je funkcionirao slično kao i „Anđeo Čuvar“ tako što se njegovala suradnja s mladim čitateljima, izvješćivalo se o radu katoličkih dječjih organizacija i katoličkih misija (Batinić, 2004).

4.7. Mali koncil - Mak

Časopis „Glas Koncila“ koji izlazi od 1962. godine novinsko – izdavačka je kuća koja izdaje katolički tjednik, dječji mjesečnik Mali koncil te brojna druga izdanja vjerskog sadržaja. Katoličke vjerske novine „Glas Koncila“ piše o aktualnim događajima u Crkvi, sadrži različite vjerske sadržaje, prati vjerske zajednice koje žive u Hrvatskoj i još mnogo toga (Glas Koncila, 2017). Zbog nedostatka vjerskih časopisa za djecu 1964. godine uvodi rubriku „Vama djeco“ koja donosi zanimljive sadržaje za djecu poput priča, križaljka i rebusa. Dogovorom zagrebačkog nadbiskupa Franje Šepera i đakovačkog biskupa Stjepana Bäuerleina, 1966. godine počeo je izlaziti katolički časopis za djecu koji je dobio ime „Mali koncil“, po uzoru na „Glas Koncila“. Od 1977. godine tomu imenu dodaje se današnji kraći naziv „Mak“ (Pedeset ljeta već naš MAK cvijeta, 2017).

„Mali koncil – Mak“ je katolički časopis za djecu koji izlazi jedanput mjesečno. Časopis nastoji da djeca bolje upoznaju svoju vjeru, prati ih u njihovu odrastanju i nastoji pomoći u povezivanju obitelji, škole, društva i Crkve.

Časopis je prve tri godine izlazio na novinskom papiru bez korica i bez boje, osim božićnog broja koji je imao tvrđe korice. Od 1969. godine trajno je dobio tvrde korice s naslovnicama u boji. Nakon 1990. godine prelazi u suvremeni tisak, a njegove stranice počinju se oblikovati na računalu. Od 1999. godine časopis izlazi sa svim stranicama u boji te se unutar njih čitateljima daruju naljepnice, kalendari, posteri i druge kreativne stvari za izrezivanje poput „Nazaretske kućice“ i „Makove pisanice“. „Mak“ se prvi put pojavljuje na internetu 2001. godine, gdje ga je moguće osim u tiskanom izdanju, listati i u elektroničkom izdanju (Kako je rastao Mak, 2017).

Prvi i glavni urednik „Mak - a“ bio je svećenik Marko Majstorović, a odgovorni urednik bio je tada pomoćni biskup Franjo Kuharić. Od rujna 1966. godine „Mak“ uređuju novinari i urednici „Glasa Koncila“ Vladimir Pavlinić i Živko Kustić. Od 1968. godine glavnim urednikom postaje franjevac Gabrijel Đurak, a nakon njegove smrti 1974. godine, glavnim urednikom postaje don Luka Depolo. Na mjesto odgovornog urednika lista godine 1970. dolazi svećenik mons. dr. Josip Ladika, a nakon njegove smrti od 1998. godine glavni urednik postaje Vojmil Žic, koji je do danas ostao urednik „Mak-a“. Uz glavne urednike u vezi stvaralačkog djela časopisa bili su

zaposleni još vlč. Mijo Gabrić, s. Valerija Kovač te s. Zrinka Majstorović. Od 1999. godine zadaće vezane uz „Mak“ preuzima mons. Nedjeljko Pintarić,a od 2013. godine mons. Ivan Miklenić koji postaju ravnatelji cijele izdavačke kuće „Glasa Koncila“ (Tko je uređivao i stvarao MAK?, 2017).

Uz glavne urednike, mnogobrojni suradnici sudjelovali su u stvaranju „Mak - a“ poput pisaca, ilustratora, misionara, lektora, vjeroučitelja, čitatelja i mnogi drugi. Veliki dio „Mak – a“ sastavljen je upravo u suradnji s djecom koja uz pomoć raznih rubrika i slanjem svojih crteža, pisma i sastavka, stvaraju sadržaje svakog pojedinog časopisa. Sudjeluje u stvaranju emisija obrazovnog programa Hrvatskog radija poput „Malog radio vjeronauka“ i „Priče za laku noć“, a surađuje i s emisijama za djecu Hrvatskoga katoličkog radija (Pedeset ljeta već naš MAK cvijeta, 2017).

4.7.1. Rubrike u MAKU – u

„Mak“ je časopis koji je svih ovih godina donosio razne poučne i rubrike za razbibrigu, s ciljem da djecu zabavi, nasmije, nauči ih nečem novom i savjetuje. Mnogo se rubrika izmijenilo, a spomenuti ću one koje su aktualne i danas.

„Mali mozaik dobrote“ je najstarija rubrika u kojoj se piše o dobrim djelima čitatelja i njihovoj spremnosti da pomažu ljudima kojima je pomoć potrebna.

„Pisma iz misija“ je rubrika koja djecu odgaja za misijski duh, prati djelovanje misionara i čitateljima prenosi događaje iz najugroženijih zemalja svijeta. Kroz pisma i fotografije koje šalju misionari djeca mogu saznati i vidjeti kako i u kojim uvjetima ondje žive njihovi vršnjaci.

Rubrike „Uzori vjere“, „Papini poticaji“, „Svetačke stolice“, „Učimo moliti“, „Nedjelja s Isusom“ , „Molimo u obitelji“, sadrže razne sadržaje kroz koje djeca uče o poznatim svećenicima, misionarima i svecima, upoznaju se s novim molitvama i dobivaju savjete kako da nedjeljnu misu lakše razumiju.

Rubrika „Radosni prvopričesnici“ nudi djeci razne sadržaje koji im pomaže da se što bolje spreme za prvu pričest, a u sredini časopisa nalazi se „Mali Mak“ koji također sprema djecu za sakrament prve pričesti i nudi im prostor koji je predviđen za crtanje i bojanje.

Kao i u mnogim drugim časopisima, i u „Mak - u“ postoji rubrika preko koje se direktno vrši komunikacija s čitateljima. U rubrici „Blaževa pošta“ čitatelji postavljaju razna pitanja o onome što ih zanima, a tajanstveni Blaž im na duhoviti način odgovara na sva njihova pitanja. Nekada su čitatelji slali pisma uredništvu, a danas to čine putem elektroničke pošte.

Rubrike „Dramolet“ i „Igrokazi“ potiču djecu da prirede predstavu u svojoj vjeronaučnoj skupini ili da pripreme tekst koji će recitirati povodom nadolazećih blagdana ili nekakvih drugih svečanosti.

U “Mak - u” postoje rubrike koje u vjerskom duhu proširuju dječje znanje na raznim područjima. To su današnje rubrike „Geomak“, „Dobri športoduh“, „Zanimljivi

zemljopis“, „Mali liječnik“, „Filatelija“, „Zoomak“ i mnoge druge povremene rubrike (Čitajte u MAK-u, 2017).

Stranice za razbibrigu zauzimaju najveći dio „Mak - a“. Zbog svojeg raznovrsnog sadržaja garantiraju puno smijeha i zabave, učvršćuju vjeronaučno znanje. Tu spadaju rubrike poput „Zagonetki“, „Psihotesta“, „Stripova“, „Glavolomka“, „Pitalica“ i „Šala“.

„Mak“ svojim čitateljima nudi i natjecanja u vjeronaučnom znanju tako što od 1972. godine organizira vjeronaučno natjecanje „Makova vjeronaučna olimpijada“. Natjecanje se nastavilo organizirati sve do danas, a kvizovi su svake godine različitih tematika i naslova poput: „Pokaži što znaš“, „Upoznajmo Bibliju“, „Vjeronaučna služba Riječi“, „Kup kraljice Jelene“, „Vjera rada moga“, „Tri godine do trećeg tisućljeća“, „Euharistija“, „Crkva Kristova“ i mnoge druge. „Makova vjeronaučna olimpijada“ se od 2000. godine uključila i u osnovne škole, a od 2005. godine i u srednje škole. „Mak“ je pokrenuo i prvu „Biblijsku olimpijadu“ koja je namijenjena djeci i mladeži koja žive izvan domovine (Makova vjeronaučna olimpijada, 2017).

U rubrikama „Priča“ i „Kratka priča“ časopis je objavljivao djela svjetske i hrvatske književnosti, ali i priče koje su napisali sami čitatelji „Mak - a“. Najbolje priče, u odabiru Sonje Tomić, objavljene su unutar knjige „Vatrene ptice“. Među tim pričama su i bajke Lava Nikolajeviča Tolstoja, Hans Christiana Andersena, Maksima Gorkoga, priča pape Ivana XXIII, te priče brojnih hrvatskih književnika kao što su Jagoda Truhelka, Marija Barbarić-Fanuko, Stjepan Lice, Stjepan Džalto i mnogi drugi (Čitajte u MAK-u, 2017).

5. ZAKLJUČAK

Hrvatska se dječja književnost javlja relativno kasno u odnosu na svjetsku književnost. Na njezinom početku jedine su knjige bile na stranim jezicima , a tek krajem 19. stoljeća tiskaju se knjige na hrvatskom jeziku koje si većina stanovništva nije mogla priuštiti. Sve te okolnosti utjecale su na njihovu nepismenost. Smatralo se da će se pojavom časopisa, koji neće bili isključivo dječji, utjecati na obrazovanje i pismenost stanovništva. Upravo s tom namjerom Ivan Filipović, koji se smatra začetnikom hrvatske dječje književnosti, pokreće prvi hrvatski dječji časopis „Bosiljak“, ali piše i prevodi pjesme i tekstove za djecu. Uz „Bosiljak“, pokreću se i ostali časopisi važni za razvoj hrvatske dječje književnosti, poput „Bršljana“ i „Smilja“. Njihova je važnost u tome što obogaćuju dječju književnost mnoštvom pisaca koji se odlučuju pisati za djecu i kojima je omogućeno da u časopisima objavljuju svoje tekstove.

Pojavom dječjih časopisa, javila se potreba za dječjim religijskim časopisima. U njihovom nedostatku, dječji se časopisi obogaćuju raznim nabožnim tekstovima, zbog čega su imali važnu ulogu u promicanju vjerskih osjećaja kod djece. Religioznost je bila veoma prisutna u svakodnevnom dječjem životu. Crkva je oduvijek imala kontrolu nad time što će se čitati, pogotovo nad djecom za koju se smatralo da će lakše pasti pod utjecaj nečeg lošeg. Davala im je preporuke za dobre knjige, a zabranjivala one loše. Djeca su se često koristila i molitvenicima i raznim knjižicama vjerske tematike koje su dijelili svećenici kako bi djeca u nedostatku vjerske literature ostali dobri i uzorni vjernici.

Hrvatskih religijski časopisi za djecu javljaju se u 20. stoljeću i njihova usmjerenost bila je isključivo na djecu, premda su ih i odrasli rado čitali. Njihov je cilj bio religijski odgojiti djecu, potaknuti ih na čitanje, naučiti djecu poštovanju, potaknuti ih na suradnju, prenijeti im znanja o blagdanima i običajima kroz zabavan i zanimljiv način te pratiti djecu kroz odrastanje i usaditi im prave vrijednosti života.

6. LITERATURA

1. ANĐEO ČUVAR (1936.) Ilustrirani mjesečnik za djecu, preuzeto sa: https://archive.org/details/AneoCuvarIlustrovaniMjesecnikZaDjecuJanuar1936.Br.5, dana: 15.08.2017.

2. BATINIĆ, Š. (2004.) Zabava i pouka dobroj djeci i mladeži. Zagreb: Hrvatski školski muzej

3. CRNKOVIĆ, M., TEŽAK, D. (2002) Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine. Zagreb: Znanje

4. ČITAJTE U MAK-u (2017.) preuzeto sa: https://mak.glas-koncila.hr/citajte-u-mak-u/, dana: 15.04.2018.

5. GLAS KONCILA (2017.) Katoličke tjedne novine, preuzeto sa: https://www.glas-koncila.hr/o-nama/ , dana: 12.04.2018.

6.HAMERŠAK, M., ZIMA, D. (2015.) Uvod u dječju književnost. Zagreb: Leykam international d.o.o.

7. HOBLAJ, A. (2005.) Anđeo čuvar, mjesečnik za djecu i mladež u prvoj polovini 20. stoljeća. Doprinos religioznom odgoju u kontekstu općeg odgoja i obrazovanja, preuzeto sa: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=14178, dana: 20.09.2017.

8. HRANJEC, S. (2003.) Kršćanska izvorišta dječje književnosti. Zagreb: Alfa

9. HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA (2017.) Leksikografski zavod Miroslav Krleža, preuzeto sa: http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13196, dana: 05.04.2017.

10. HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA (2017a) Leksikografski zavod Miroslav Krleža, preuzeto sa: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2882 , dana: 12.04.2018.

11. JAKULJ, I. (2015.) Pravni položaj Katoličke Crkve u Republici Hrvatskoj, preuzeto sa: https://hrcak.srce.hr/147640, dana: 15.01.2018.

12. JAVOR, R. (2010.) Časopisi za djecu i mladež. Zbornik u povodu 60. obljetnice odjela za djecu i mladež gradske knjižnice. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba

13. KAKO JE RASTAO MAK (2017.) preuzeto sa: https://mak.glas-koncila.hr/activity/kako-je-rastao-mak/ , dana: 15.04.2018

14. KNEŽEVIĆ, T. (2008.) Radosna vijest. Katolička tiskovna agencija Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, preuzeto sa: http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=17900 , dana 07.04.2018.

15. LAKUŠ. J. (2013.) Čuvari javnog ćudoređa: crkveno-vjerska i pedagoška nastojanja oko oblikovanja čitateljskih navika hrvatske mladeži 19. stoljeća, Croatica Christiana periodica, 37, 71:103-127

16. MAKOVA VJERONAUČNA OLIMPIJADA (2017.) Glas Koncila, preuzeto sa: https://www.glas-koncila.hr/makova-vjeronaucna-olimpijada/, dana: 12.04.2018.

17. PAŠAGIĆ, B. (2003.) Hrvatski dječji časopisi od 1864. do 1950. godine. Zagreb: Udruga umjetnika „August Šenoa“

18. PEDESET LJETA VEĆ NAŠ MAK CVJETA (2017.) preuzeto sa: https://mak.glas-koncila.hr/activity/50-ljeta-vec-nas-mak-cvjeta/ , dana: 08.03. 2018.

19. TKO JE UREĐIVAO I STVARAO MAK? (2017.) preuzeto sa: https://mak.glas-koncila.hr/activity/tko-je-uredivao-i-stvarao-mak/ , dana: 10.03.2018.

SAŽETAK

Hrvatski dječji časopisi nastaju u vrijeme oskudice dječjih knjiga i time pridonose razvoju hrvatske dječje književnosti.

Cilj rada je ukazati na važnost dječjih časopisa, prvenstveno dječjih religijskih časopisa, zbog njihovog velikog utjecaja na odgoj djece i sudjelovanja u njihovom odrastanju. Djeca su od uvijek čitala časopise, stjecala svoj čitalačke navike, zabavljala se i učila nove stvari.

Pojavom dječjih religijskih časopisa djeci je omogućeno da kroz zabavne i zanimljive rubrike učvršćuju svoje znanje o vjeri. U radu su prikazani hrvatski dječji religijski časopisi „Anđeo Čuvar“, „Proljetno cvijeće“, „Mladost“, „Haaviv-proljeće“, „Crnče“, „Vrtić“ i „Mak“ i navedene su njihove značajke.

KLJUČNE RIJEČI: Hrvatska dječja književnost, Hrvatski dječji časopisi, Hrvatski dječji religijski časopisi

SUMARRY

Croatian children's magazines are created at the time of deprivation of children's books and thus contribute to the development of Croatian children's literature.

The aim of this work is to emphasize the importance of children's magazines, primarily children's religious magazine, because of their great influence on the education of children and to participate in their growing up. Children are always read magazines, gained his reading habits, having fun and learning new things.

With the advent of children's religious magazine for children is possible that through fun and interesting columns reinforce their knowledge of the faith. The work presents Croatian children's religious magazines „ Anđeo Čuvar“, „Proljetno cvijeće“, „Mladost“, „Haaviv-proljeće“, „Crnče“, „Vrtić“ i „Mak“ and their features are listed.

KEYWORDS: Croatian children's literature, Croatian children's magazines, Croatian children's religious magazines